

УДК 37.015.31-053.6:17.022:316.752

**THE PROBLEM OF FORMING THE VALUE ORIENTATIONS OF YOUTH:
SCIENTIFIC DISCOURSE OF MODERN RESEARCHERS**

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ:
НАУКОВИЙ ДИСКУРС СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИКІВ**

Світлана Саяпіна

доктор педагогічних наук, професор,
E-mail: svetlana.sayapina65@gmail.com
ORCID 0000-0001-5808-7020
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Svetlana Sayapina

D.Sc. in Pedagogy, Professor,
E-mail: svetlana.sayapina65@gmail.com
ORCID 0000-0001-5808-7020
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

Ігор Боженко

здобувач 2 (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: Bozhenkogrand@gmail.com
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Ihor Bozhenko

applicant of 2 (master's) level
higher education specialty
011 Educational, pedagogical sciences
E-mail: Bozhenkogrand@gmail.com
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

ABSTRACT

The definition of values is generalized (a multidimensional integral formation that reflects a specific sphere of relationships between the subject and the object, understood and realized from the point of view of the goals, interests, and needs of the individual, and also reflects the objective nature of the significance of the subject for the object and the object for the subject, and involves the subject's creative reproduction of the object's valuable qualities). It is emphasized that "values" are not the same as "truth", "ideals", "norms", "needs", "interests", "uses", "assessment", "goals" and "ideas", but they are all in close interrelationship. Their functioning takes place in the process of activities and is determined by the existence and development of society itself. The value orientations of the individual function on the basis of the system of social values and are inextricably linked with it, they are aimed at the assimilation and creation of certain values, therefore they perform the following functions: they bring the individual to the systems of norms and values of society; contribute to the self-affirmation of the individual, the realization of his/her gifts, social expectations; ensure the harmonization of the "inner" world of the individual, the systematization of knowledge, norms, and stereotypes. It is believed that the systems of value orientations are more variable than systems of social values.

Key words: value orientations, values, needs, interests, ideals, truth, value sphere.

Актуальність теми. Позитивні перетворення в усіх галузях функціонування сучасного соціуму, докорінна перебудова економічних і соціальних умов життя спрямовують педагогічну думку на нагальну необхідність побудови нової освітньої парадигми, заснованої на переорієнтації

суспільної свідомості на пріоритет національних і загальнолюдських морально-етичних цінностей.

Однією з актуальних проблем сучасної психологічної науки є проблема ціннісних орієнтацій молоді. Констатуємо, що ця тема достатньо складна, включає дослідження низки аспектів, а саме: вікових психологічних особливостей молоді, соціологічних проблем освіти й виховання, впливу колективу, сім'ї тощо. На жаль, наразі неможливо віднайти таку людину, у якої є все та яка нічого вимагає від життя.

До вивчення понять «цінність», а згодом і «ціннісні орієнтації» вчені звернулися ще у ХХ ст. Соціологи розглядали його як соціальну настанову, що регулює поведінку індивіда. Відомо, що ціннісні орієнтації, потреби молоді загалом визначають власні життєві плани, які із часом уточнюються та перебудовуються. Планування життя молоддю неможливе без певних мотивів, якими керуються молоді люди. Ці мотиви, як і життєві плани загалом, у різних соціально-професійних і вікових груп молоді різні, вони змінюються з плином часу, змінами умов життя, місця життя та обставин. Життєві плани молодих людей пов'язані з прагненням зайняти певне соціальне становище, яке дозволить індивіду самореалізовуватися як соціальному суб'єкту.

Соціокультурна трансформація в умовах воєнного стану, яка зараз відбувається в Україні, актуалізує наукове дослідження ціннісних змін, що відбуваються як на рівні суспільства загалом, так і в його окремих соціальних групах, зокрема й студентство. Ціннісна динаміка не лише показник, але й потужний чинник політичних, економічних, моральних, соціокультурних та інших змін. Ціннісні орієнтації є одним із найважливіших утворень у структурі свідомості й самосвідомості людини, що зумовлюють низку її сутнісних характеристик як особистості. Такі характеристики здебільшого спричинені тим, що являє собою система цінностей конкретної особистості, який спектр орієнтацій у ній представлено щодо змісту, спрямованості та психологічної вагомості. Не менш суттєвим чинником, що зумовлює психологічну значущість системи цінностей, є її співвіднесеність із конкретно-історичними, суспільно-політичними, ідеологічними умовами, за яких складається певна система ціннісних орієнтацій у суспільстві загалом та в кожній окремій особистості. Згадані етапи особливо актуальні, коли йдеться про побудову концепцій освіти й виховання молодого покоління та, зокрема, про систему ціннісних орієнтацій, що детермінують процес становлення особистості молодого громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування ціннісних орієнтацій молоді перебуває в центрі наукового дискурсу сучасних дослідників. Звернемо увагу на дослідження Н. Тарарак (створення періодизації процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти України ХХ ст.), В. Семенова (пояснення структури ціннісних орієнтацій студентів), Н. Паніної (соціальне самопочуття та морально-психологічний стан в умовах тотальної аномії), Ю. Пелех (аксіопедагогіка як простір для інноваційної діяльності), В. Васютинського (ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства).

Згодом до вивчення цінностей долучилися дослідники й з інших галузей (філософії, психології, педагогіки, політології, соціальної психології): І. Бех, М. Головатий, Г. Дубчак, В. Козаков, М. Пірен, А. Вебер, М. Рокич, М. Савчин,

П. Таланчук, В. Хмелько, Я. Щепанський та ін.

Водночас психологи, педагоги та соціологи спрямували наукові розвідки на потрактування етапності трансформації ціннісних орієнтацій української молоді (А. Маковецький), пояснення психологічних особливостей становлення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки (О. Камінська, Н. Максимчук), витлумачення змісту освіти в системі цінностей сталого людського розвитку (В. Огнев'юк). Доводячи взаємозв'язок системи особистих цінностей молоді з рівнем культури суспільства, низка науковців дослідила особливості формування міжкультурних цінностей студентів (Т. Олинець) у культуротворчому середовищі закладу вищої освіти (Л. Ордіна). Проблема та сутнісні характеристики формування ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти не стала предметом цілеспрямованих наукових розвідок дослідників, що актуалізує тему нашого дослідження.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Мета статті полягає в характеристиці стану розробленості проблеми вивчення ціннісних орієнтацій студентської молоді в науковій літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У психології категорія «цінності» є однією з найскладніших, бо одночасно мотиваційне й когнітивне утворення. Цінності організують пізнання та мотивують поведінку. Отже, вони надають смислу людській життєдіяльності. До речі, більш прийнятним у психології є поняття «ціннісні орієнтації», яке використовують разом із поняттям «цінності», що для психологів не становить суттєвої різниці.

У структурі ціннісних орієнтацій психологи визначають дві компоненти: когнітивну (смыслову) й емоційну. Когнітивна компонента включає в себе всі визнані цінності й сам процес їх прийняття, інтеріоризації, тобто в ній зосереджено соціальний досвід особистості. Емоційна компонента передає переживання індивідом власного ставлення до цих цінностей і визначає особистісний смисл цього ставлення. Визначальною для засвоєння цінності індивідом є її емоційний складник. Переживання цінності не є фізіологічною реакцією організму, а є духовним переживанням суб'єкта діяльності, воно має соціально-психологічний характер, тобто визначається не вітальними, а соціокультурними потребами людини й тому може бути доступним не лише індивідуальному, але й сукупному об'єкту (Боришевський, 1997).

Погоджуємося з думкою педагогів, що джерелом ціннісних орієнтацій є смисло-життєва активність особистості, яка визначає рівень домагань особистості та її орієнтацію в процесі діяльності, спрямованої на досягнення конкретних цілей.

Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціалізації через проникнення соціальної інформації в індивідуально-психологічний світ індивіда. Під час первинної соціалізації передається колективний досвід попередніх поколінь, соціально схвалені стереотипи поведінки, дії, орієнтовані на певні історично зумовлені соціокультурні цінності. Під час вторинної соціалізації відбувається накопичення власного соціального досвіду, який допомагає індивіду адаптуватися в конкретному мікросередовищі, групі, колективі.

За результатами аналізу наукових джерел, з'ясовано, що ціннісні орієнтації особистості функціонують на основі суспільної системи цінностей,

нерозривно пов'язані з нею, спрямовані на засвоєння та творення певних цінностей, тому виконують такі функції: залучають індивіда до систем норм і цінностей соціуму; сприяють самоствердженню особистості, реалізації її здібностей, соціальних очікувань; забезпечують гармонізацію «внутрішнього» світу особистості, систематизацію знань, норм, стереотипів. Вважається, що системи ціннісних орієнтацій більш варіативні, ніж системи суспільних цінностей (Бех, 2007; Боришевський, 1997; Бочелюк, 2012; Васютинський, 2006).

За результатами застосування системно-структурного підходу в процесі наукового аналізу, уточнено дефініції таких понять: цінність, істина, оцінка, потреби, інтереси, ідеали, цілі тощо. Розглянемо співвідношення «цінності» з «потребою». За слушним зауваженням І. Лебідь, потреба фіксує певний стан людини: коли об'єктивно виникає певна необхідність, такий собі запит для нормальної діяльності особистості, водночас усвідомлюється наявність і самостійний характер цієї необхідності, потім виникає бажання, підкріплене механізмами волі, що спонукає до забезпечення цього запиту (Лебідь, 2002). Потреба є формою безпосередніх життєвих взаємин індивіда зі світом. Через потребу людина переживає свої взаємини зі світом «один на один», через цінності вона переживає власну належність до соціального цілого; у потребах людина завжди одинока, у цінностях, навпаки, вона завжди не одна. Якщо потреби в структурі мотивації є живими, динамічними, ситуативно-мінливими, то цінності – стабільні, «вічні», незалежні від зовнішніх обставин, абсолютні, на думку психологів, – якщо регульовальна дія потреб виявляється в завданні деякого цільового стану, досить досяжного, то регульовальна дія цінностей – у завданні вектора діяльності, спрямованого в безкінечність. Діяльність може відповідати чи не відповідати цьому вектору, але він не закінчується конкретною досяжною метою, а веде за горизонт (Бех, 2007; Боришевський, 1997; Бочелюк, 2012; Васютинський, 2006).

Близьким за змістом до поняття «потреба» є поняття «інтерес». Належачи до більш високого рівня абстрагування, останній виникає з потреб людини та є способом розв'язання потреб в усіх галузях життєдіяльності суспільства. Інтереси реалізуються через потреби, вони залежать від свідомості й визначаються наявною освітою та вихованням самого індивіда. «Інтерес» виражає такий стан, коли фіксуються потреби, умови й засоби їх задоволення, зважаючи на їх значущість, усвідомлення та осмислення бажання, волі й спонукання до дії, що забезпечується необхідними умовами й засобами задоволення цих потреб. У цьому розумінні «інтерес» є усвідомленням потреб і засобів їх задоволення, а також спонуканням до впливу на засоби, які забезпечують задоволення потреб.

На нашу думку, розмежування від «цінності» потребують і такі категорії, як «істина», «користь», «оцінка», «ідеал», «норма», «ціль».

На думку філософів, різниця між поняттями «істина» і «цінність» полягає в тому, що вони визначають два різних типи відношень. Істина не є цінністю, бо вона не є значенням для суб'єкта. Її використовують у двох значеннях: онтологічному й гносеологічному. В онтологічному вона визначає форму реального буття, а в гносеологічному – адекватне знання суб'єктом об'єкта. Звідси, істина виражає «відносини між», а цінність, як було зазначено, ставлення суб'єкта до об'єкта. У певних соціокультурних обставинах істина може володіти

цінністю – якщо соціокультурний суб'єкт має потребу в істинності знання як таку (Андрющенко, 2009).

Так само не можна вважати цінністю і користь, бо це категорія не аксіологічна, а праксеологічна: «користь не є позитивним значенням одного об'єкта для іншого об'єкта». Отже, користь має такий же об'єктивний характер, як й істина, її можна науково обґрунтувати чи спростувати. Цінність у зіставленні з користю має символічне відношення, тоді як цінність є культурним феноменом, користь характеризує біологічний ступінь буття (Андрющенко, 2009).

Щодо сутнісно-діяльнісної відмінності понять «ціль» та «ідеал», то вони характеризують процес діяльності формально, тоді як «цінність» характеризує його змістовно, смислосмістовно та ідеологічно. До речі, «ідея» є аксіологічною категорією, бо виражає понятійний вираз ціннісного відношення. Ось чому саме ідеологія є теоретичним обґрунтуванням системи цінностей окремої частини суспільства.

Зважаємо на суттєве розмежування категорій «цінності» і «норми». Зауважимо, що й «норма», і «цінність» виконують функцію регулятора життєдіяльності суб'єкта. Але різниця полягає в тому, що «норма» є формалізованим і раціональним регулятором, джерелом якого є традиції, кодекс моральних чеснот, релігійні постулати, мовні положення, етикет, різноманітні закони, які панують у цьому суспільстві. Отже, індивіди мають підкоритися цим нормам, навіть не намагаючись повністю усвідомити їх зміст, а лише здебільшого зіставляти їх із власними потребами та інтересами.

Цінності не первинні, вони похідні від співвідношення світу й людини, вони виражають те, що є у світі, і те, що створює людина в процесі історії, що є значущим для людини. «Суб'єкт інтеграції всіх цінностей – людська особа, спроможна відкрити цінності в собі, як і цінності, наявні поза нею, до яких вона прагне» (Психологія, 1998).

Цінностями є те, що отримує статус загальної суспільної значущості. Ними може бути будь-яке матеріальне чи ідеальне явище, яке має таке значення, заради якого індивід так чи так витрачає свої зусилля, своє життя. Тому цінності виконують роль регулятора в діяльності людини, формують структуру особистості, бо є внутрішньо, емоційно засвоєними індивідом орієнтирами його діяльності й повинні сприйматися ним власною духовною інтенцією.

Цінності особистості можна поділити на соціальні та індивідуальні. Соціальні цінності формуються зважаючи на завдання суспільства й коригуються ними. Індивідуальні цінності відображають особливості життєвого досвіду, специфіку потреб, інтересів, ідеалів тощо, зумовлених вихованням і навчанням, певною структурою соціальних відносин. Вони створюються та закріплюються всім життєвим досвідом особистості, усією сукупністю переживань, взаємодій із довкіллям. Сформована система цінностей фільтрує всю інформацію, що надходить до індивіда. Хоч, як було зазначено, система цінностей не є сталим утворенням, вона може змінюватися.

Цінності виконують функцію перспективних стратегічних цілей і головних мотивів життєдіяльності. Вони визначають моральні підвалини й принципи поведінки, тому будь-яке суспільство зацікавлене в тому, щоб люди дотримувались саме тих принципів поведінки, і людина стає об'єктом цілеспрямованого виховання. Метод виховання, прийнятий у цьому суспільстві,

визначається, насамперед, системою цінностей, що в ньому панує (Глинянюк; Подолянчук, 2019).

Умовою функціонування цінностей є видобування суб'єктом їх із надр власного духовного життя, а їх об'єктивація та опредмечення кожним суб'єктом може стати здобутком людства. Ця мета досягається трьома шляхами: художньо-образним, теоретичним і публіцистичним утіленням ціннісних відношень (Психологія, 1998).

Роль цінностей є двовимірною. Вона виявляється у відношеннях суб'єкта до об'єкта й у міжсуб'єктних відношеннях: цінності спрямовують усі форми предметності й водночас регулюють взаємини людей; можуть об'єднувати чи роз'єднувати індивідів на основі різних цінностей, призводити до діалогічної цілісності чи до розпаду особистості за наявності різних суб'єктів в одній особистості. Усе ж таки головною особливістю цінностей є їх здатність об'єднувати людей в макро- й мікросоціальні суб'єкти при тому, що кожна особистість має свої цінності.

Отже, система цінностей – це не лише впорядкованість складників, а й процес, який залежить від взаємодії із системою цінностей середовища, від успадкованих здібностей, психологічних властивостей, інтелекту, які поряд з установками, ідеалами, ціннісними орієнтаціями створюють внутрішній світ. Цінності завжди пов'язані з певною конкретною соціальною спільнотою, сутність життєдіяльності, конкретно-історичний образ життя якої вони відображають.

Звернемось зараз до ціннісної сфери структури особистості. Як було зазначено, саме під впливом цінностей індивід стає особистістю, тобто стверджує себе через втілення об'єктивного змісту світу у власному змісті. Розуміння та осмислення явищ і процесів, які він пізнає, є виявом ціннісного ставлення до них, психологічною формою якого є переживання.

Ціннісне ставлення визначає емоційний стан, задоволеність і насиченість життя, його смисл. Об'єктом ціннісного ставлення може стати все, що є у світі. Для того, аби об'єкт став предметом ціннісного ставлення, він має бути залучений до людської діяльності для задоволення будь-якої потреби суб'єкта. Від ціннісного ставлення залежить сприймання цінності, бо ціннісне ставлення суб'єкта реалізується двозначно – як ставлення до цінності оцінюваного об'єкта та як його осмислення.

Другий складник ціннісної сфери особистості – ціннісні уявлення. Це відображені у свідомості індивіда значущі для нього складники дійсності. Вони можуть бути запозиченими, прийнятими «на віру» чи, засвідчивши для особистості свою істинність, зберігатимуться у свідомості тривалий час, будучи мірилом оцінки різноманітних життєвих ситуацій (Бех, 2007; Психологія, 1998).

Суб'єктивне становлення цінності відбувається, як було зауважено, під час взаємодії суб'єкта й об'єкта як наслідок сприймання та активної переробки соціальної інформації. Тоді народжується ставлення оцінювання суб'єктивного образу, який включає наявний і бажаний стан. Тут включається ціннісна свідомість, яка через наявний стан висвітлює саме бажаний як мотив цілеспрямованої дії.

Ціннісна свідомість не створює значущість предмету, а сама є суб'єктивним образом значущості відношень, які виникають між індивідом і світом у процесі його освоєння. Вона є дуже важливим складником соціальної

активності для індивіда, бо бере участь у процесі формування внутрішньої програми життєдіяльності. Вона пов'язана з процесом мотивації, тобто здійснює соціальний контроль, допомагає оцінити себе, побудувати свою «Я»- концепцію, визнати ідеали, стимулює прагнення досягти якісно нового рівня. Саме ціннісна свідомість виконує функцію соціокультурної ідентифікації та самоідентифікації.

Феномен ціннісної свідомості виникає в процесі ціннісної ситуації, за наявності якої відбувається контакт носія цінності з суб'єктом, який оцінює його. Ціннісна ситуація може виникати лише під час практики, функціонувати в діяльності, корегуватися діяльністю, будучи формою суб'єктно-об'єктних взаємин. Так само, ціннісна свідомість породжує ціннісну процесуальність, яка означає здатність людської свідомості суб'єкта фактично стверджувати власну цінність через безперервну реалізацію принципу єдності будь-яких об'єктивованих систем, що дискретно виявляють себе через його індивідуальну свідомість.

Зупинимось на таких важливих категоріях, як життєві цінності, життєві норми, життєві цілі та ціннісні ідеали, які тісно взаємопов'язані із системою цінностей. Життєвими цінностями є система ідей і переконань особистості щодо повноцінності життя, сформована під впливом культурних традицій, зразків та ідеалів. Самі життєві цінності здебільшого пов'язані й залежать від наявної культурної традиції, а саме пов'язані з її національними цінностями. Життєвими нормами є вимоги до змісту та якості життя, а також стандарти оцінок життєвих подій. Життєвими цілями є шляхи й способи досягнення бажаного стану життя на найближчу чи найвіддаленішу перспективу.

Щодо ціннісних ідеалів, то вони формуються як теоретичне обґрунтування того, якою має бути реальна цінність, щоб найкраще задовольнити потреби й інтереси. Нерідко ідеали розглядають як рід цінності, зокрема як вищі цінності. Ми не поділяємо цієї думки, хоча вважаємо, що ідеали безпосередньо впливають на цінності й навпаки. Ідеал – це абстракція від реалізації цінностей, але реалізований як досконалість. Цей комплекс «досконалих» уявлень так само відображає характерні й загальні особливості цього способу життя.

Підсумовуємо, що способом існування індивіда є ставлення до себе як до об'єкта вдосконалення. Саме ця позиція є важливою та актуальною для сучасної педагогіки, для побудови виховного процесу як суб'єкт-суб'єктних відношень.

Зрозуміло, що кожний конкретний індивід має власне життя, внутрішньо вміщує в собі значущість, що є смисложиттєвою ідеєю, сенсом життя. Сенсом людського існування є цілісне уявлення про призначення та фундаментальні основи життя. Відповідно до того, як індивід убачає сенс свого існування, він проживає певний стиль життя, який є емоційно забарвленою картиною, включеною в систему орієнтування завдяки наявності механізмів сприймання та інтуїції.

Найважливішим складником визначення сенсу життя, формування загальної ціннісної спрямованості, умовою психічно нормального становлення особистості є ціннісне самовизначення. Ціннісне самовизначення характеризує мету людського життя як здатність отримати індивідуальну своєрідність, що є творчою самореалізацією, яка власне і є відображенням індивідуальної своєрідності через творення чогось більш значущого, ніж «Я».

Найсуттєвішим етапом, пов'язаним із функціонуванням системи цінностей, є створення ціннісної картини світу, яка є умовою самореалізації потенціалу

особистості, що є вкрай важливим для повноцінного існування індивіда, для його відчуття радості життя та щастя. Індивід усвідомлює та осмислює цінність власного буття, так відбувається вихід за межі сутнісної визначеності.

Формування ціннісної системи є складним процесом, від якого залежить суспільна визначеність самого індивіду. Отже, ми бачимо, наскільки актуально й важливо розглядати філософські категорії в контексті педагогічного дослідження (Лебідь, 2002).

Зрозуміло, що сукупність цінностей організовується в систему. На формування системи цінностей спрямоване ціннісне виховання. Метою його є творча самореалізація. Саме через творчу самореалізацію індивід відчуватиме гармонію існування і, зрозуміло, буде вести природовідповідний спосіб життя. На нашій схемі «творча самореалізація» знаходиться поза квадратом «система цінностей», бо, з одного боку, творча самореалізація залежить від дії цінностей, а з другого – є наслідком конструювання системи цінностей індивіда.

Під суспільними виховними впливами розуміємо комплекс суспільних чинників, які усвідомлено чи неусвідомлено індивід сприймає з довкілля. До них належать домінуюча ідеологія та її транслятори – засоби масової інформації, наявні політичні та економічні умови, діяльність релігійних установ, культура та наука.

Під локальними виховними впливами розуміємо спонтанні, неорганізовані виховні впливи, джерелами яких є сім'я, друзі, близьке оточення, та цілеспрямовані виховні впливи, джерелами яких є навчально-виховні заклади. Чіткої межі між ними не можна провести, бо іноді сімейні виховні впливи можуть теж мати цілеспрямований характер. Але все ж таки ми відзначаємо саме цей поділ, бо саме навчально-виховні заклади тісніше пов'язані із суспільним життям і виховний процес продумують заздалегідь, а через нього намагаються сформувані той тип особистості, який би відповідав найсучаснішим вимогам і потребам суспільства.

Цінності не можуть виникати поза діяльністю, окрім того, кожен вид діяльності може бути розглянутий із ціннісних позицій, тому під діяльністю розуміємо весь її широкий спектр, доступним індивіду.

Зазначимо, що всі ці три чинники також є двобічно пов'язаними із системою цінностей, бо спочатку вони впливають на ціннісну сферу індивіда, а потім сам індивід відповідно до власної системи цінностей впливає на суспільство, здійснює виховні впливи на інших, виражаючи себе в діяльності.

Категорія «цінність» пов'язана з категорією «духовність», яка є феноменом аксіологічної площини. Духовність – це «спосіб розбудови особистості, зустріч із самим собою – своєю душею, внутрішнім «Я». Це вихід до ціннісної інстанції формування, конструювання особистості та її менталітету. Це провідний чинник смислової гармонізації, поєднання образу світу з моральними законами» (Зязюн, 2007).

Вишневецький О. до абсолютних вартостей відносить віру, надію, любов, сумління, правду, доброту, милосердя, прощення, досконалість, чесність, справедливість, щирість, гідність, красу, свободу, нетерпимість до зла, великодушність, оберігання життя, мудрість, благородство (Вишневецький, 2006).

У цьому контексті можна виділити такі субстанції, як: життя, свобода, цінність індивідуальність, творчість. Отже, розглянемо життя в його індивідуальному, родовому, планетарно-космічному вимірі. Ця цінність

іманентно включає в себе цінності самозбереження особистості (здоров'я, захищеність) і суспільство (мир, безпеку, зокрема й сюди відносять екологію, політику, економіку); свобода, що є узагальненим образом цінностей соціального устрою, політичних, правових цінностей (справедливість, стабільність, толерантність, незалежність, правову захищеність особистості й духовних цінностей (повагу свободи іншої людини, її внутрішнього світу тощо)); цінність індивідуальності втілює цілий спектр цінностей самоствердження та самореалізації особистості (соціальний статус, спектр можливостей, бажаний образ «Я», честь, гідність, доброту тощо), цінностей спілкування (дружбу, любов, довіру, вірність) і моральних цінностей (обов'язок, совість); творчість уособлює в собі все багатство цінностей діяльності (працю, творіння, пізнання істини, споглядання, уявлення, мрії, інтелект, гру тощо) та естетичні цінності (красу, величність).

Отже, віднесення до вищих цінностей відбувається тому, що вони містять у концентрованому вигляді найбільш значущі уявлення людей про життя, діяльність, призначення людини, а також стійкі, загальноприйняті культурні смисли, зразки, норми, еталони життя особистості й усього людства. У цьому смислі вони відносяться до загальнолюдських, хоча можуть виявлятися й на особистому рівні.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, цінності – це багатовимірне цілісне утворення, яке відображає специфічну царину відношень суб'єкта й об'єкта, осмислених із погляду цілей, інтересів і потреб індивіда, а також віддзеркалює об'єктивний характер значущості суб'єкта для об'єкта й об'єкта для суб'єкта, і передбачає креативне відтворення суб'єктом ціннісних якостей об'єкта.

Цінності не первинні, вони похідні від співвідношення світу й людини, вони виражають те, що є у світі, і те, що створює людина в процесі історії, що є значущим для людини. Цінностями є те, що отримує статус загальної суспільної значущості. Ними може бути будь-яке матеріальне чи ідеальне явище, що має таке значення, заради якого індивід так чи так витрачає свої зусилля, своє життя. Тому цінності виконують роль регулятора в процесі діяльності людини, формують структуру особистості, бо є внутрішньо, емоційно засвоєними орієнтирами діяльності індивіда, і мають сприйматися ним як власна духовна інтенція.

Гуманістичні загальнолюдські цінності, заломлюючись крізь призму індивідуальної життєдіяльності, крізь внутрішній світ індивіда (його інтереси, прагнення, схильності), уходять до психологічної структури особистості у формі особистісних цінностей, будучи одним із джерел мотивації її поведінки. Відбиваючись у людській свідомості, вони починають носити суб'єктивний характер, здобувають особистісно обумовлену характеристику. Кожному індивіду притаманна його власна специфічна ієрархія особистісних цінностей, котрі слугують сполучною ланкою між духовною культурою суспільства й духовним світом особистості, між суспільним та індивідуальним буттям.

Загальнолюдські цінності є підсистемою цілісної системи гуманістичних цінностей, тому їх можна дробити й конкретизувати. Центральним системоутворювальним складником у структурі загальнолюдських цінностей є Людина, її особистість як центр ціннісних відношень і як їх кінцевий продукт. Загальнолюдське має свій теоретичний сенс лише тоді, коли означає те, що

об'єднує все людство в єдиний історичний суб'єкт із його центральною фігурою – Людською індивідуальністю.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Андрущенко, В. П. (2009). Філософія як теорія і методологія розвитку освіти. *Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи*: зб. наук. праць / За заг. ред. В. Андрущенка. Київ: Знання, (3). 17–23.

Бех, І. Д. (2007). Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія. Науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України*. Київ: ІІ АПН України, (4 (14)). 124–129.

Боришевський, М. Й. (1997). Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. *Цінності освіти і виховання*: наук. – метод. зб. / За заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 21–25.

Бочелюк, В. В. (2012). Психологія вивчення ціннісних орієнтацій сучасної особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. (4). 5–9.

Васютинський, В. О. (2006). Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, (8 (6)). 40–45.

Вишневський, О. (2006). Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів, Україна.

Глинянюк, Н. В. Психолого-педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. URL: http://tme.uomo.edu.ua/docs/Dod/3_2010/Glinaniuk.pdf. (дата звернення: 22.02.2024)

Зязюн, І. А., Сагач, Г. М. (2007). Краса педагогічної дії: навчальний посібник. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, Україна.

Лебідь, І. В. (2002). Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект). Умань, Україна.

Психологія. З викладом основ психології релігії / Под ред. Ю. Макселона. Пер. з пол. Т. Черновола. Львів: «Свічадо», 1998. Україна.

Щепова, Д. Р. (2010). Ціннісні орієнтації сучасного українського студентства. *Вісник Запорізького національного університету*. (2(13)). URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/181-184.pdf.

Подоланчук, Д. С. (2019). Чинники формування ціннісних орієнтацій студентів, які беруть участь у волонтерському русі. *Теорія і практика сучасної психології*. (1 (1)). 168–172.

Чорна, Г. В. (2019). До питання національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти: дефінітивний аналіз та сутнісні характеристики проблеми. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. (67 (2)). 196–199.

REFERENCES

Andrushchenko, V. P. (2009). Filosofiia yak teoriia i metodolohiia rozvytku osvity [Philosophy as theory and methodology of development of education]. *Filosofiia osvity XXI stolittia: problemy i perspektyvy: zb. nauk. prats – Philosophy of Education of the 21st Century: Problems and Perspectives: Collection of Scientific Works*, 3, 17–23. V. Andrushchenko (Ed.). Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

Bekh, I. D. (2007). Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti [Spiritual values in development of the individual]. *Pedahohika i psykholohiia. Naukovo-teoretychnyi ta informatsiinyi zhurnal APN Ukrainy – Pedagogy and Psychology. Scientific-Theoretical and Information Journal of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 4(14), 124–129. Kyiv: IP APN Ukrainy [in Ukrainian].

Boryshevskiy, M. I. (1997). Dukhovni tsinnosti yak determinanta hromadianskoho vykhovannia osobystosti [Spiritual values as a determinant of civic education of the individual]. *Tsinnosti osvity i vykhovannia: nauk. – metod. zb. – Values of Education and Upbringing: Scientific-Methodical Journal*, 21–25. O. V. Sukhomlynska (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].

Bocheliuk, V. V. (2012). Psykholohiia vyvchennia tsinnisnykh oriantatsii suchasnoi osobystosti [Psychology of studying value orientations of a modern personality]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, (4), 5–9 [in Ukrainian].

Vasiutynskiy, V. O. (2006). Tsinnisno-oriantatsiini ploshchyny suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Value orientation planes of modern Ukrainian society]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii: zb. nauk. prats In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka AP – Problems of General and Pedagogical Psychology: Collection of Scientific Works of the Institute of Psychology named after H. S. Kostiuk of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 8 (6), 40–45. S. D. Maksymenko (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].

Vyshnevskiy, O. (2006). *Suchasne ukrainske vykhovannia. Pedahohichni narisy [Modern Ukrainian Upbringing. Pedagogical Essays]*. Lviv [in Ukrainian].

Hlynianiuk, N. V. *Psykholoho-pedahohichni umovy formuvannia tsinnisnykh oriantatsii suchasnoi studentskoi molodi [Psychological and pedagogical conditions of formation of value orientations of modern student youth]*. URL: http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/3_2010/Glinaniyk.pdf [in ukrainian].

Ziazun, I. A., & Sahach, H. M. (2007). *Krasa pedahohichnoi dii: navchalnyi posibnyk [The beauty of pedagogical action: manual]*. Kyiv: Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu [in Ukrainian].

Lebid, I. V. (2002). *Natsionalni tsinnosti u vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly (teoretyko-metodolohichni aspekt) [National values in the educational process of a secondary comprehensive school (theoretical-methodological aspect)]*. Uman [in Ukrainian].

Psykholohiia. Z vykladom osnov psykholohii relihii [Psychology. Presenting the foundations of the psychology of religion]. (1998). Yu. Makselon (Ed.). T. Chornovola (Tr. from Polish). Lviv: «Svichado» [in Ukrainian].

Shchepova, D. R. (2010). Tsinnisni oriantatsii suchasnoho ukrainskoho studentstva [Value orientations of modern Ukrainian student youth]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Zaporizhzhia national University*, 2(13). URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/181-184.pdf [in Ukrainian].

Podolianchuk, D. S. (2019). Chynnyky formuvannia tsinnisnykh oriantatsii studentiv, yaki berut uchast u volonterskomu rusi [Factors of formation of value orientations of students participating in the volunteer movement]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, 1(1), 168–172 [in Ukrainian].

Chorna, H. V. (2019). Do pytannia natsionalnykh tsinnisnykh oriientsatsii studentiv zakladiv vyshchoi osvity: definyvnyi analiz ta sutnisni kharakterystyky problemy [On the issue of national value orientations of students of institutions of higher education: definitive analysis and essential characteristics of the problem]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of Formation of Creative Personality at Higher and Secondary Comprehensive Schools*, 67(2), 196–199 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Узагальнено визначення цінностей: багатовимірне цілісне утворення, яке відображає специфічну галузь взаємин суб'єкта й об'єкта, осмислених із погляду цілей, інтересів і потреб індивіда, а також віддзеркалює об'єктивний характер значущості суб'єкта для об'єкта й об'єкта для суб'єкта, і передбачає креативне відтворення суб'єктом ціннісних якостей об'єкта. Підкреслено, що «цінності» не є тотожними «істині», «ідеалам», «нормам», «потреbam», «інтересам», «користі», «оцінці», «цілям» та «ідеям», але всі вони перебувають у тісних взаєминах. Їх функціонування відбувається в процесі діяльності й обумовлено існуванням і самим розвитком суспільства. Ціннісні орієнтації особистості функціонують на основі суспільної системи цінностей, нерозривно пов'язані з нею, вони спрямовані на засвоєння та творення певних цінностей, тому виконують такі функції: залучають індивіда до систем норм і цінностей соціуму; сприяють самоствердженню особистості, реалізації її здібностей, соціальних очікувань; забезпечують гармонізацію «внутрішнього» світу особистості, систематизацію знань, норм, стереотипів. Вважають, що система ціннісних орієнтацій більш варіативна, ніж система суспільних цінностей.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінності, потреби, інтереси, ідеали, істина, ціннісна царина.

УДК 37.018.46:004

ESSENCE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF DISTANCE LEARNING IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Irina Sosnova

здобувач 2 курсу третього
(освітньо-наукового) рівня вищої
освіти освітньої програми
«Освітні, педагогічні науки»
E-mail: i.sosnova@ippo.dn.ua
ORCID 0000-0002-6813-3788
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Irina Sosnova

getter of the 2st year of the third
(educational and scientific) level of higher
education of the educational program
“Educational and Pedagogical Sciences”
E-mail: i.sosnova@ippo.dn.ua
ORCID 0000-0002-6813-3788
SHEI “Donbas State Pedagogical
University”, Ukraine